

Jukka Tuomisto

Aikuiskasvatuksen kehityspiirteitä

Tuomisto, Jukka 1981. Aikuiskasvatuksen kehityspiirteitä. Aikuiskasvatus 1, 1, 4–8 — Artikkelissa tarkastellaan lyhyesti alan historiallista kehitystä. Toiminnan laajeneminen ilmenee mm. opiskelijamäärien kasvuna ja uusien alueiden mukaantulona. Ammatillisen aikuiskasvatuksen mukaantulo tapahtui lähinnä 1960- ja -70-luvuilla. Samaan aikaan lisääntyi myös taide- ym. itseilmaisuvaineiden opiskelu. Nykyisin aikuiskasvatukseen arvioidaan osallistuvan reilusti yli miljoona aikuista vuosittain. Päätoimisia aikuiskasvattajia on noin 6000 ja sivutoimisia noin 40 000. Aikuiskasvatus on nyt ilmeisesti sisällöllisesti saavuttanut sen laajuuden, minkä sille voidaan ajatella kuuluvan yhteiskunnan koulutusjärjestelmän osana.

1. Kehittymisen taustaa

Nykyisen aikuiskasvatustoiminnan historialliseksi lähtökohdaksi on usein mainittu 1800-luvun jälkipuolisko. Kuten tunnettua tähän ajanjaksoon liittyvät mm. sellaiset maamme kehityksen kannalta keskeiset tapahtumat kuin kansallisuusaatteen leviäminen ja kansallinen herääminen, kielikysymys, teollistuminen, teollisuustyöväenluokan synty ja kansanopetusjärjestelmän luominen. Vaikka aikuiskasvatuksen täsmällistä syntyhetkeä onkin vaikea mainita, niin eräänä merkkipaaluna voidaan pitää Kansanvalistusseuran perustamista 1874. Sen tehtäväksi nähtiin antaa ”valoa kansalle”. Autonomian ajalla tapahtunutta aikuiskasvatustoimintaa nimitettiin ”kansanvalistustyöksi” ja sitä harrastettiin sivistyneistön toimesta. Valistustyön kohteena oli tietämätön rahvas, eli kansa. Tässä valistustyössä kunnostautuivat erityisesti ylioppilaat, jotka kävivät luennoimassa ympäri maata kansallisuusaatteesta ja suomen kielen asemasta. Eräänä sivistystyön ponttimena oli myös sosialististen aatteiden leviämisen estäminen kansan, erityisesti teollisuustyöväestön ja maaseudun köyhälistön keskuuteen. Ennen vuosisadan vaihtumista ehdivät aloittaa toimintansa jo ensimmäiset kansanopistot ja työväenopistot. Edelliset oli tarkoitettu lähinnä maaseutuväestön ja jälkimmäiset kaupunkien työväestön sivistyslaitoksiksi. Vuonna 1920 oli toiminnassa jo 46 kansanopistoa ja 24 työväenopistoa. Itsenäisyyden alkuaikoina näiden organisaatioiden harjoittamasta toiminnasta alettiin käyttää nimitystä ”vapaa kansansivistystyö”. Vapaa-sanalla haluttiin korostaa toiminnan vapaaehtoista luonnetta sekä opetuksen ideologista vapautta, mikä tosin tuohon aikaan oli varsin yksipuolista vapautta. Heti kansalaissodan jälkeen (1919) tosin perustettiin ensimmäinen työväenliikkeen sivistysjärjestö (TSL) ja myöhemmin myös useat muut poliittiset suuntaukset ovat

perustaneet omat sivistysjärjestönsä opinto-keskuksineen. Myöhemmin kun sivistystyö ulottui yhä laajemmalle eri kansankerroksiin ja -luokkiin nähtiin tarkoituksenmukaiseksi poistaa yleiskäsitteestä (vapaa kansansivistystyö) sana ”kansaa”. Näin haluttiin korostaa sitä, että toiminta oli tarkoitettu koko väestölle, eikä vain ”kansalle” (ahtaasti ymmärrettyinä). Näin yleiskäsite siis lyheni muotoon ”vapaa sivistystyö”. Samanaikaisesti kyllä vielä puhuttiin myös kansansivistystyöstä.

1940-luvulla ja erityisesti 1950-luvulla nousi uudeksi käsitteeksi ”aikuiskasvatus”. Pitkään käytiin kiistaa siitä, kumpi pitäisi ottaa alan peruskäsitteeksi ”sivistystyö” vai ”aikuiskasvatus”. Kiistan ratkaisi onnellisesti (?) se, että ala laajeni samoihin aikoihin selvästi perinteisen vapaan sivistystyön ulkopuolelle, jolloin tarvittiin siis tätä laajempi yleiskäsite. ”Aikuiskasvatus” oli tähän sopiva, varsinkin kun alalla tapahtunut kansainvälinenkin kehitys oli ollut suurin piirtein samanlaista ja useissa maissa oli vastaava käsite otettu alan yleiskäsitteeksi. Vapaa sivistystyö rajattiin näin koskemaan tiettyä osaa aikuiskasvatuksesta, eli sitä toimintaa, jota harjoittavat vapaan sivistystyön organisaatiot.

1960-luvulla alkoivat monet teollisuus- ja liikelaitokset, kunnat ja valtion laitokset, erilaiset työmarkkina- ja ammatilliset laitokset ym. järjestää laaja koulutustoimintaa. Paitsi että koulutusta järjestävien organisaatioiden määrässä tapahtui huomattavaa lisääntymistä, niin samalla tapahtui myös sisällöllisesti laajenemista. Tämä johtui yhteiskunnan tieteellisteknisestä kehityksestä ja tämän kehityksen työvoimalle asettamista aivan uudenlaisista kvalifikaatiovaatimuksista. Alettiin puhua yhä enemmän — vapaan sivistystyön ohella — myös ”ammatillisesta aikuiskasvatuksesta” ja sen kehittämisen tarpeellisuudesta. Tätä korosti erityisesti vuonna 1969 mietintönsä jättänyt Koulutusraennekomitea.

1970-luvulla on aikuiskasvatukseen sisällytetty samanarvoisina kokonaisuuksina sekä kaikki vapaa-ajan opintotoiminta, joka tapahtuu pääasiassa vapaan sivistystyön organisaatioissa sekä jatkuvasti laajentunut työelämän koulutustoiminta, joka tapahtuu osittain työ- ja osittain vapaa-aikana. 1971 työnsä aloittanut Aikuiskoulutuskomitea toi aikuiskasvatuksen rinnalle käsitteen ”aikuiskoulutus”. Käsite on aiheuttanut jossain määrin sekaannusta alan terminologiassa. Komitea totesi, että se tarkoittaa aikuiskasvatuksella ja -koulutuksella samaa toimintakokonaisuutta, mutta omasta yhteiskuntapoliittisesta tarkastelukulmastaan johtuen se käytti termiä ”aikuiskoulutus”. Aikuiskasvatusta tulisi sen mukaan käyttää silloin kun toimintakokonaisuutta käsitellään pedagogisesta näkökulmasta tai kun puhutaan alaa tutkivasta tieteestä. Komitean käsiteanalyysia on kritikoitu useiden henkilöiden toimesta ja on myös vaadittu ”aikuiskasvatuksen” ottamista alan yleiskäsitteeksi (ks. esim. Harva 1973, Alanen 1973, Tuomisto 1974, Harva 1974, Tuomisto 1980, Ikonen 1980, Alanen 1981).

Tässä artikkelissa käytetään aikuiskasvatusta yleiskäsitteenä. Sillä siis tarkoitetaan aivan samaa toimintakokonaisuutta kuin ”aikuiskoulutuksellakin”. Käsitteistö liittyy aina alalla vallitseviin erilaisiin näkemyksiin ja alan teoreettiseen kehitystasoon. On edelleen tarpeellista selvittää niitä teoreettisia ja käytännöllisiä tausta-ajatuksia, jotka ovat erilaisten käsitteiden ja näkemysten takana.

2. Nykyinen aikuiskasvatusjärjestelmä

Aikuiskoulutuskomitea totesi, ettei maassamme ole olemassa yhtenäistä aikuiskoulutuksen järjestelmää, vaan se koostuu useista eri organisaatioista. Hyvin yleisellä tasolla asiaa tarkastellen nämä organisaatiot jakautuvat kolmeen osa-alueeseen: 1) kouluopintojen aikuissovellutukset, 2) työelämän aikuiskasvatustoiminta ja 3) vapaa sivistystyö.

2.1. Kouluopintojen aikuissovellutukset

Kouluopintojen aikuissovellutukset on parhaiten järjestetty yleissivistävän peruskoulutuksen osalta. Niinpä meillä on olemassa 36 iltataoppikoulua ja oppikoulujen iltalinjaa, joissa nuoret tai aikuiset voivat suorittaa peruskoulun ja/tai lukion oppimääriä. Yksityisoppilaa-

na voi näitä oppimääriä suorittaa myös muissakin vastaavaa opetusta antavissa kouluissa. Ammatillisen koulutuksen kohdalla eivät aikuisten opiskelumahdollisuudet ole aivan yhtä hyvät, mutta tiettyjä aikuissovellutuksia on sielläkin olemassa. Viime aikoina on puhuttu paljon avoimesta korkeakoulusta, jota on kehitelty maahamme jo noin kymmenen vuoden ajan. Tällä hetkellä onkin jokaisen mahdollista osallistua tiettyjen yliopistollisten arvosanojen opetukseen kesäyliopistoissa, yliopistojen avoimen korkeakoulun keskuksissa ja näiden muillakin paikkakunnilla järjestämissä koulutustilaisuuksissa.

2.2. Työelämän aikuiskasvatustoiminta

Puhuttaessa työelämän aikuiskasvatuksesta käytetään usein nimitystä ”ammatillinen aikuiskoulutus”. Nimitys on kuitenkin siinä suhteessa harhaanjohtava, että työelämän yhteydessä annetaan toki muutakin kuin pelkkää ammatillista koulutusta. On tosin todettava, että raja ammatillisen ja yleissivistävän välillä on hämärtynyt. Esimerkiksi ruotsalainen koulutussosiologi Husen on todennut, että nykyisin yleissivistävä koulutus on parasta ammatillista koulutusta. (Husen 1980, 41).

Työelämän koulutustoiminnasta muodostaa selvästi suurimman osan **työnantajien henkilöstökoulutus**. Julkisyhteisöjen (valtio, kunnat ja seurakunnat) henkilöstökoulutus lähti käyntiin 1960-luvulla ja nykyisin se muodostaa erään laajimman henkilöstökoulutuksen alueen. Myös yksityisen elinkeinoelämän (teollisuus, kauppa, liikenne, pankit, vakuutuslaitokset, palveluala) henkilöstökoulutus on laajentunut jatkuvasti. Suurimmilla työnantajilla on omia koulutuslaitoksia ja koulutushenkilökuntaa. Henkilöstökoulutus on toistaiseksi kohdistunut pääasiallisesti toimihenkilöihin, erityisesti johtavassa asemassa oleviin toimihenkilöihin. Tutkimusten mukaan suoritustason työteki-jät ovat päässeet osallistumaan selvästi vähemmän työnantajan järjestämään tai tukemaan koulutukseen. Tällä hetkellä on maassamme noin nelisenkymmentä erilaista työelämän koulutuslaitosta. Suurin osa näistä koulutuslaitoksista on perustettu 1960- ja 70-luvuilla. Osa näistä palvelee vain jotakin tiettyä henkilöryhmää tai organisaatiota, osa on sellaisia, että niihin voi hakeutua kuka tahansa.

Henkilöstökoulutuksen ohella työelämän koulutustoiminnasta on mainittava ainakin valtion harjoittama **työllisyyskoulutus** ja **muu ammatillinen kurssitoiminta** sekä eri **työmarkkinajärjestöjen** ja **ammattillisten järjestöjen** jäsenistölleen tarjoama ammatillinen ja yhteiskunnallinen koulutus. Erityisesti viimeksimainittujen koulutustoiminta on voimakkaasti lisääntynyt viime vuosina.

Vaikka työelämän koulutustoiminta onkin nykyisin varsin runsasta, niin toistaiseksi se on varsin jäsentymätöntä ja hajanaista. Saattaa olla, että työelämän koulutustoiminnassa ei päästäkään sen asteiseen yhtenäisyyteen ja suunnitelmallisuuteen kuin esim. vapaassa sivistystyössä. Koska työt ja ammatit kehittyvät jatkuvasti, niin myös koulutustarpeet muuttuvat, joten yhtenäisten koulutussuunnitelmien laatiminen ei ole helppoa.

Tilastokeskuksen mukaan (Tilastotiedotus TY 1978:27,26) työnantajien koulutukseen osallistui vuonna 1977 kaikista työssä olevista 25 %, eli 533 000 henkilöä. Työllisyyskoulutukseen taas osallistuu vuosittain noin 30 000 henkilöä. Suurin piirtein saman verran osallistutaan myös ammattikasvatushallituksen järjestämään ”muuhun kurssitoimintaan”. Edellä mainittujen noin 40 työelämän tarpeita tyydyttävän koulutuslaitoksen harjoittamaan opintotoimintaan osallistuu vuosittain noin 150 000 henkilöä. Työmarkkinajärjestöjen koulutustoiminnasta ei ole koottu tilastoja, mutta todettakoon, että suurimman palkan-saajajärjestön, SAK:n koulutustoimintaan osallistuu vuosittain noin 60 000 henkilöä. — Edellä mainitut luvut antavat vain karkean kuvan työelämän koulutustoiminnan laajuudesta. On huomattava, että osallistujaluvuissa on osittain päällekkäisyyttä. Joka tapauksessa ne kertovat jotain koulutustoiminnan määrällisestä laajuudesta. Varovaisesti arvioiden työelämän koulutustoimintaan osallistuvien vuosittainen määrä on 600 000—700 000.

2.3. Vapaa sivistystyö

Vapaa sivistystyö koostuu kolmenlaisista organisaatioista: 1) kansalaisopistoista, 2) kansanopistoista ja 3) sivistysjärjestöistä.

Kansalaisopistot

Kansalaisopistot, jotka ovat pääasiassa kunnallisia aikuisoppilaitoksia, toimivat nykyisin sekä kaupungeissa että maaseudulla ja niiden

kattavuusalue Suomen kunnista on lähes 100 %. Opetuksen sisältö vaihtelee paikallisten tarpeiden mukaan. Vieraat kielet, erilaiset käytännölliset aineet, taideaineet (tanssi, musiikki, kuvaamataiteet ja kirjallisuus) ja yhteiskunnalliset aineet muodostavat pääasiallisimman opetuksen sisällön. Vuonna 1980 kansalaisopistoja oli maassamme 270 ja niissä opiskeli noin 520 000 aikuista.

Kansanopistot

Kansanopistot, jotka ovat enimmäkseen erilaisten kannatusyhdistysten tai säätiöiden omistamia, toimivat edelleen enimmäkseen suurten kaupunkien ulkopuolella. Opiskelijat hakeutuvat niihin kuitenkin sekä kaupungeista että maaseudulta. Kansanopistojen perusoppijaksoilla (varsinainen kansanopisto ja kansankorkeakoulu) annetaan yhteiskunnallisy-leissivistävää opetusta ja niiden yhteydessä voi suorittaa tiettyjä koulutuskintoja. Eräissä kansanopistoissa voi suorittaa myös joitakin ammatillisia perustutkintoja. Monilla kansanopistoilla on myös omia erikoislinjojaan, joiden suorittaminen auttaa henkilöä jatkamaan opiskeluaan jossakin muussa oppilaitoksessa. Viime vuosina ovat kansanopistot alkaneet yhä suuremmissa määrin järjestää mitä moninaisimmille väestöryhmille tarkoitettuja lyhytkursseja. Vuonna 1980 oli maassamme 87 kansanopistoa, joiden perusoppijaksoilla opiskeli noin 6 300 henkilöä. Samaan aikaan kansanopistojen lyhytkursseilla opiskeli noin 25 000 aikuista.

Sivistysjärjestöt

Maassamme on tällä hetkellä 8:lla eri sivistysjärjestöllä oma opintokeskuksensa. Sivistysjärjestöt ovat eri kansalaisjärjestöjen perustamia ja ylläpitämiä kulttuuri- ja opintojärjestöjä. Pääasiallisimmat toimintamuodot ovat opintokerhot ja lyhyet kurssit. Aiheiltaan opintokerhot ja lyhytkurssitoiminta voivat olla melkein mitä tahansa. Aihevalikoimat ovat osittain samoja kuin kansalaisopistoissakin, mutta ne painottuvat eri opintokeskusten ohjelmissa eri tavoin.

Opintokeskusten opetuksessa ovat myös yhteiskunnalliset aineet korostetummin esillä kuin kansalaisopistoissa. Sivistysjärjestöissä opetus tapahtuu kunkin järjestön omista ideologisista lähtökohdista käsin.

Vuonna 1979 opintokeskusten kautta tapah-

tuvaan opintotoimintaan osallistui henkilöitä seuraavasti: opintokerhoihin 181 000, erilaisille lyhytkursseille 115 000, opinto-ohjaajakoulutukseen 14 500 ja erilaisien luentotilaisuuksiin 69 000 henkilöä. Kaiken kaikkiaan opintokeskusten järjestämään toimintaan osallistui siis noin 380 000 henkilöä. Luvussa on luonnollisesti jonkun verran päällekkäisyyttä, mutta se kuvaa kuitenkin melko hyvin opintokeskusten toiminnan laajuutta.

Jos lasketaan yhteen kansalaisopistoissa, kansanopistoissa ja opintokeskuksissa opiskelevat niin saadaan tulokseksi, että vapaan sivistystyön piirissä opiskelee vuosittain 700 000 — 800 000 henkilöä. Tuloksen luotettavuutta tukee se, että vuonna 1978 suoritetun Elinolosuhtediedustelun mukaan vapaa-ajan koulutukseen osallistui kaikkiaan 782 000 henkilöä, eli 21 % aikuisväestöstä.

Yhteenlaskien kouluopintoihin, vapaaseen sivistystyöhön ja työelämän aikuiskasvatukseen osallistujat saadaan tulokseksi, että aikuiskasvatukseen piirissä opiskelee vuosittain noin 1.5 miljoonaa henkilöä. Tähän lukuun on kuitenkin suhtauduttava varovasti, koska luvut sisältävät osittain päällekkäisyyttä ja tilastot on yleensä laadittu ilmoittautuneiden, eikä esim. loppuusuorittaneiden perusteella. Näiden seikkojen huomioonottaminen pienentää lukua jonkin verran. **Joka tapauksessa on selvää, että reilusti yli miljoona suomalaista aikuista opiskelee vuosittain jonkin aikuiskasvatusturorganisaaation piirissä.**

3. Aikuiskasvatuksen ammatillistuminen

Alasen mukaan (1980,38) aikuiskasvattajien ammatin kehittyminen on Suomessa noudattanut monessa suhteessa samoja yleislainalaisuuksia kuin muissakin kehittyneissä teollisuusmaissa. Yhteisiä piirteitä ovat mm. seuraavat:

- 1) Päätoimisten aikuiskasvattajien määrä on kasvanut nopeasti, uusia tehtäväaloja on syntynyt ja entisissä on tapahtunut laadullisia muutoksia.
- 2) Sivutoimisten työntekijäin määrä on kasvanut vielä enemmän ja uudet opetusaineet ja -alueet ovat laajentaneet tehtävien laadullista skaalaa.
- 3) Aikuiskasvattajien koulutusvaatimuksiin on kiinnitetty lisääntyvää huomiota. Varsinkin työssä jo olevien koulutusta on viime aikoina lisätty ja laadullisesti kehitetty jokseenkin kaikilla aikuiskasvatuksen lohkoilla.
- 4) Työntekijäin järjestötoiminta on vilkastu-

nut ja sen etujärjestöluonne vahvistunut. Kehitys on kuitenkin organisaatioiden ja tehtäväalojen monimuotoisuuden vuoksi ollut suhteellisen hidasta.

Ammatillistumiskehityksen yhtenä mittarina voidaan pitää alan ammatillisen koulutuksen kehitystä. Suomessa aikuiskasvattajia on koulutettu jo 20-luvun lopulta lähtien, eli siitä lähtien kun Kansalaiskorkeakouluun (myöhemmin Yhteiskunnallinen korkeakoulu, nykyisin Tampereen yliopisto) perustettiin sivutoiminen kansansivistysopin opettajan virka. Päätoimisten työntekijöiden kelpoisuusvaatimukset (kansanopistojen ja kansalaisopistojen rehtorit ym. toimet määriteltiin lainsäädännössä jo varhain. Kuten odottaa voikin, on ammatillistumiskehitys tapahtunut ensinnä juuri vapaan sivistystyön sektorilla. Nykyisin vapaan sivistystyön organisaatioissa on noin 1200 päätoimista aikuiskasvattajaa ja noin 23 000 tuntiopettajaa.

Työelämän koulutustoiminnan osalta ammatillistuminen on alkanut paljon myöhemmin. Vasta 1960-luvulla alettiin teollisuuslaitoksiin perustaa koulutuspäällikön virkoja. Samoihin aikoihin alettiin järjestellä julkisen hallinnon henkilöstökoulutusta ja sitä varten perustettiin Valtion koulutuskeskus (1971) ja sinne tarvittavat päätoimiset virat. Kehitys oli samanlaista myös muilla yhteiskunnan toimintalueilla. Vaikka missään ei olekaan tarkkaan laskettu, kuin paljon päätoimisia aikuiskasvattajia toimii työelämän eri koulutusorganisaatioissa, niin eräiden arvioiden mukaan heitä olisi kaiken kaikkiaan 3000—4000 henkilöä (Virkkunen 1980, 115).

Näinollen kaikkien päätoimisten aikuiskasvattajien määrä on ilmeisesti 5000—6000 ja sivutoimisten 30 000—40 000. Heidän määränsä näyttää edelleen lisääntyvän ja heille asetetaan yhä korkeammat ammattitaitovaatimukset.

4. Lopuksi

Kuten edellä on käynyt ilmi, on aikuiskasvatus kehittynyt vähitellen suppealle kansanosalle tarkoitettusta, lähinnä yhteiskunnallis-yleis-sivistävästä toiminnasta, koko aikuisväestölle välttämättömäksi toiminnaksi. Sisällöllisesti toiminta on laajentunut toisaalta ammatilliseen suuntaan ja toisaalta monipuoliseen harastustoimintaan päin. Voidaan ajatella, että nykyinen aikuiskasvatusjärjestelmä onkin periaatteessa saavuttanut sisällöllisesti sen laajuuden, minkä sille voidaan ajatella kuuluvan. Kun muu koulutusjärjestelmä on vähitellen kehittänyt, eikä aikuiskasvatuksen tarvitse enää siinä määrin kuin ennen toimia muun koulu-

Koulutustilaisuuksia

AIKUISKASVATUKSEN ARVOSANA-OPINTOJA voi tänä kesänä harjoittaa esim. seuraavissa kesäyliopistoissa: Helsingin Seutu, Kanta-Häme (Riihimäki), Kuopio (Varkaus), Lappeenranta, Länsi-Suomi, Päijät-Häme (Lahti) ja Vaasa.

XI KANSANSIVISTYSKOKOUS järjestetään 18.—20.8. Laajavuoressa, Jyväskylässä. Kokouksen teemana on vapaan kansansivistystyön tehtävä tehokkuuden maailmassa. Luennoitsijoina ovat mm. prof. Oiva Ketonen, yht. tri Kosti Huuhka, prof. Johan Galtung ja prof. Roby Kidd. Lisäksi ohjelmaan sisältyy paneelikeskusteluja, jaostotyöskentelyä ja retki Mikko Niskasen Käpykoloon. Ilmoittautumiset Vapaan sivistystyön yhteisjärjestöön, Hietalahdenkatu 8 A 21, 00180 Helsinki 18, puh. 90-608219.

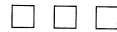
Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus järjestää Tampereella 9.—10.10. **AIKUSSIDAKTIIKAN KURSSIN**. Tavoitteena on perehdyttää osanottajat aikuisdidaktiikan viimeaikaisiin virtauksiin sekä ohjata heitä opetusprosessin kokonaisvaltaiseen ja kriittiseen tarkasteluun. Tiedustelut Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskukseen, PL 607, 33101 Tampere 10, puh. 931-156017.

tusjärjestelmän epäkohtien paikkaajana, niin aikuiskasvatuksessa on päästy vähitellen keskittymään alan ”varsinaisiin” tehtäviin. Yhteiskunnan teknistymisestä ja demokratisoitumisesta sekä maailman kansainvälistymisestä johtuen aikuiskasvatuksen asema tulee edelleen korostumaan. Sen kehittäminen ei ole enää vain toivottavaa, vaan se on välttämätöntä. Tämä asettaa uusia vaatimuksia jokaiselle aikuiskasvatuksen alalla työskentelevälle.

Lähteet:

- Alanen, Aulis 1973. Aikuiskasvatuksen käsite. Kasvatus 3.
Alanen, Aulis 1980. Aikuiskasvattajan ammatti: kehityssuuntia ja ongelmia. Aikuiskasvattaja. Vapaan sivistystyön XXIV vuosikirja. WSOY. Juva.
Alanen, Aulis 1981. Aikuiskasvatuksen termeistä ja käsitteistä. Opistolehti 1.
Elinolosuhdetiedustelu 1978. Tuloksia suomalaisten

TYÖELÄMÄN AIKUISOPETTAJIEN JA HENKILÖSTÖKOULUTTAJIEN DIDAKTISEN TEORIAN kurssin järjestää Päijät-Hämeen kesäyliopisto Lahdessa 3.—7.8. Kurssilla on tarkoitus opettaa kongnitiiviseen oppimisteoriaan ja yleiseen didaktiikkaan perustuva uusi opetuksen suunnittelu- ja toteutustapa. Kurssilla ovat opettajina KK Seppo Peisa, FK Yrjö Engeström, FK Reijo Miettinen ja FK Jaakko Virkkunen. Ilmoittautuminen kesäyliopiston toimistoon välittömästi, puh. 918-46811 tai 510800.

Nordens Folkliga Akademi järjestää Kungälvissä **OPETTAJAN ROOLIA JA VAIHTOEHTOISTA PEDAGOGIIKkaa** käsittelevän kurssin 22.—27.6. Kurssilla tarkastellaan opettajan roolia oppimistapahtuman alkuunpanijana sekä ongelmakeskeisiä ja osallistujakeskeisiä työtapoja. Lisäksi NFA järjestää Kungälvissä **VARUSTELUA VAIKO KEHITYSTÄ!** -problematiikkaan pureutuvan kurssin 26.7.—1.8. Tarkoitus on etsiä keinoja kolmannen maailman olosuhteiden parantamiselle. Ilmoittautumiset ja tiedustelut: NFA, Box 101, S-44225 Kungälv, Ruotsi.

- elinoloja kartoittaneesta haastattelututkimuksesta. Tilastokeskus. Tutkimuksia N:o 51.
Harva, Urpo 1973. Aikuiskasvatus vai aikuiskoulutus? Opistolehti 4.
Harva, Urpo 1979. Älä sotke koulutusta ja kasvatus. Kansanopisto 5.
Husen, Torsten 1980. Skolan i prestationssamhället, Natur och kultur. Borås.
Ikonen, Arvo 1980. Aikuiskoulutus ja vapaa sivistystyö. Opistolehti 7.
Tilastotiedotus TY 1978:27. Työvoimatutkimus 1977. Tilastokeskus.
Tuomisto, Jukka 1977. Kansanvalistustyöstä aikuiskoulutukseen. Vapaan sivistystyön XXI vuosikirja. Porvoo.
Tuomisto, Jukka 1980. Aikuiskasvatus vai aikuiskoulutus? Peruskäsite on arvioitava uudelleen. Opistolehti 4.
Virkkunen, Jaakko 1980. Henkilöstökoulutus ja henkilöstön kouluttajat. Aikuiskasvattaja. Vapaan sivistystyön XXIV vuosikirja. WSOY. Juva.